

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE
I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2013./2014.

Ana-Marija Tkalčić

ČITATELJSKE NAVIKE STUDENTSKE POPULACIJE

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Ana Barbarić, docentica

Zagreb, 2014.

Sadržaj

1. Uvod	2
2. Fenomen čitanja	4
2. 1. Što smo naučili iz povijesti čitanja	6
2.2. Vrste čitanja	8
2.3. Današnji čitatelj	12
3. Čitateljske navike studenata – cilj, pretpostavke i metodologija ankete	13
3.1. Rezultati ankete	15
3.2. Analiza dobivenih rezultata ankete	23
4. Zaključak	24
5. Literatura	26
6. Prilog	28

1. Uvod

U ovom radu riječ je o čitalačkim navikama studentske populacije temeljenima na zaključcima proizašlima iz ankete provedene u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu na uzorku od 82 studenta, tijekom rujna 2013.

Navedenoj temi usmjerilo me je dugogodišnje osobno iskustvo u radu s korisnicima kao prirodni poticaj. Premda je uglavnom riječ o studentskoj populaciji, za sagledavanje potpunije slike o čitalačkim navikama od velike mi je važnosti bilo propitivanje, temeljem hotimičnih i spontanijih susreta, i čitateljskog iskustva korisnika drugih dobnih skupina.

Kategorija korisnika Odsjeka na kojem radim - Središnje informacijske službe –nije, naime, usko definirana te obuhvaća studente, postdiplomante, znanstveno i nastavno osoblje, građanstvo, maturante, korisnike treće životne dobi, strance itd. iz čega proizlazi i kompleksnost poslova u smislu pretraživanja građe i raznovrsnost pristupa lokalnim, regionalnim, nacionalnim i globalnim izvorima znanja.

Osim provedene ankete, pri oblikovanju rada puno mi je pomogla razmjena čitalačkih iskustava s kolegama iz knjižnice u kojoj radim, te drugih knjižnica, kao i rad sa studenticama knjižničarstva koje su u Odsjeku Središnje informacijske službe odradile studentsku praksu, te svježom razmjenom informacija pripomogle u kreiranju ili dopuni predodžbe o čitateljskim navikama u suvremenom kontekstu.

Opseg poslova s kojima se u ulozi informatora susrećem u svakodnevnom radu poslužio mi je kao pribor pri pisanju rada - pretraživanje relevantnih bibliografskih izvora dostupnih unutar Knjižnice i izvan nje; tematska pretraživanja, izrada bibliografija, priprema građe za izložbe, izbor građe za potrebe obrazovnih i dokumentarnih emisija na Hrvatskoj radioteleviziji, pružanje obavijesti o općim i posebnim fondovima / zbirkama i pronalaženje traženih jedinica građe; referentna online usluga Pitajte knjižničara, te briga o Referentnoj zbirci.

O navedenoj temi nije puno pisano na hrvatskom; nedostaje sustavnog propitivanja; više je riječ o fragmentarnim prikazima, te pokušajima definiranja i kontekstualiziranja pojma. Stručni tekstovi o ovoj temi uglavnom su na engleskom. Dok je na hrvatskom većina radova obrađivala mlađe dobne skupine.

U prvom dijelu rada, kroz prizmu povijesno-teoretskog pregleda, propituje se uloga i važnost čitanja danas, te pokušava odgovoriti na pitanje zašto mu se u kontekstu suvremenih izazova i tehnologije vremena s opravdanjem posvećuje pozornost.

Iako je možda od svih istraživanja koja su do sada provedena, barem ona kojima je osiguran pristup, upravo studentska populacija malo zanemarena jer se većina radova bavi predškolskom ili školskom dobi, jednostavno pod pretpostavkom da je faza stjecanja čitalačkih navika i utjecaja koji čitanje ima na djecu predškolske i školske dobi u fazi studiranja već završena. Kod studentske populacije više se ispitalo kakve su navike imali u djetinjstvu i kakvi su čitači bili, te kako su postali pravi čitatelji.

U drugom dijelu rada donosi se analiza rezultata ankete provedene među korisnicima Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, studenata s različitih fakulteta.

2. Fenomen čitanja

Predodžba o iskustvu i navikama čitanja mijenjala se kroz povijest. Čitanje je vještina, koju moramo savladati još u ranom djetinjstvu; nametnuta je i obavezna i bez nje ne bismo mogli biti funkcionalni dio socijalne sredine u kojoj živimo; izostanak čitanja drastično se odražava na način života. Studije koje su provedene kako bi se ispitao utjecaj vještine čitanja na cjelokupan život i stil života pojedinca ukazuju na veliku i usku povezanost između vještine čitanja i životnog stila, premda postoje i drugi faktori utjecaja kao što su npr. osobine ličnosti ili sredina iz koje dolazimo itd. Faktori su međusobno povezani i često uzajamno utječu jedni na druge, pa se ponegdje spominje kako i osobine ličnosti utječu na vještinu čitanja.¹

Uvid u relevantne bibliografske izvore ukazuje da pojam i fenomen čitanja izmiče definiciji, poprimajući ponekad naizgled proturječna značenja, no uvijek ostavljajući trag u vremenu.

Listanjem relevantnih bibliografskih izvora susrećemo se s različitim pokušajima definiranja samog pojma čitanja.

Čitanje se, prema Aniću², definira kao proces vezan uz praćenje teksta kao osobni ili opći interes ili interpretacija pročitanoga. U istom izvoru pojam čitanja opisuje se kao raspoznavanje slova ili znakova razumijevanje onoga što je napisano; čak i u kontekstu glagola štititi. Daljnje produbljivanje pojma odvodi nas do pojma „čitača“ kao onoga tko čita neki tekst kao posrednik između pisca i onoga tko sluša; spiker; nadalje u značenju onoga koji mnogo čita, posjetitelja čitaonice, onoga koji se služi čitaonicom, čita u čitaonici. Drugim riječima, čitatelj je onaj koji čita (knjige, novine, i sl.) iz vlastitih pobuda, čitalac, štilac.

Za razumijevanje konteksta, potrebno je posegnuti za nekolicinom primjera kojima se ilustriraju različiti pokušaji definiranja. Čitanje je, prema Danemanu³ temeljna generička intelektualna vještina nužna za uspješno djelovanje u suvremenom svijetu. Ona je posebno važna za učenje iz teksta i u velikoj mjeri određuje uspješnost tijekom školovanja.

¹ Schutte, Nicola S.; Malouff, John M. University student reading preferences in relation to the big five personality dimensions. *Reading Psychology*, 25, 2004., str. 273-295

² AniĆ, V. Veliki rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb: Novi Liber, 2003. str. 170

³ Daneman, M., Individual difference sinreading skills, U R. Barr, M. L. Kamil, P. B. Mosenthal, P. D. Pearson (ur.), *Handbook of reading research*, Mahwah, NJ: LEA. Vol II/ 1996, str. 512–538.

„Iako je prevođenje napisanih znakova u izgovorene riječi, odnosno proces prepoznavanja riječi temeljni proces čitanja, razumijevanje značenja napisanih riječi i teksta suštinska je funkcija pismenosti koja omogućuje prenošenje poruka kroz vrijeme i udaljenosti, vlastito izražavanje, stvaranje i dijeljenje ideja.“⁴

Wikipedija⁵ čitanje pokušava definirati kao kompleksan kognitivni proces dekodiranja simbola sa svrhom konstruiranja ili deriviranja značenja (shvaćanje čitanja). To je način jezičnog usvajanja, komunikacije i razmjenjivanja informacija i ideja. Poput svih jezika, riječ je o kompleksnoj interakciji između teksta i čitatelja kojoj oblik daje čitateljevo prethodno znanje, iskustvo, stav i čitateljska zajednica unjedrena u kulturni i sociološki kontekst. Proces čitanja podrazumijeva, odnosno zahtijeva kontinuiranu vježbu, razvoj i dotjerivanje. Naposljetku, čitanje podrazumijeva kreativnost i kritičku analizu.

⁴ Čitanje za školu i život ; IV. simpozij učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika ; Zbornik radova ; Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, 2013. Kognitivni i metakognitivni aspekti čitanja / Svjetlana Kolić-Vehovec

⁵ [http://en.wikipedia.org/wiki/Reading_\(process\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Reading_(process))

2. 1. Što smo naučili iz povijesti čitanja

Povijest čitanja i pisanja uglavnom nam je svima poznata. Svima nam je poznato klinasto pismo Sumerana s kojima sve počinje i koji se spominju u svakoj knjizi ili radu koji se bave bilo kakvom temom o čitanju. Zanimljivija i možda manje uočljiva stvar kod spominjanja spomenutih Sumerana je ona da je to pismo nastalo s određenom svrhom te da je riječ o razlogu vrlo praktične naravi. Sumeranima je bilo potrebno sredstvo ili alat koji bi im olakšao vođenje i upravljanje državnom administracijom; istovremeno na tom istom pismu i na istim glinenim pločicama nastaje onaj, svima nam poznati, veličanstveni ep o Gilgamešu. S jedne strane, stvar radne potrebe, alat koji će nekome olakšati posao, s druge poticaj što nastaje iz čistog zadovoljstva, moralo je nastati iz umjetničkog nadahnuća.

Zatim su tu egipatski pisari, iznimno cijenjeno zanimanje u to vrijeme, koji su vodili administraciju ali za koje znamo i da su zapisivali priče ljudi i putnika svoga vremena, možemo samo pretpostaviti da je taj dio možda bio zanimljiviji od administracije.

Nakon Egipćana dolazi kulturna vladavina Grka, antičko doba koje je toliko značajno i veličanstveno da i dan danas izaziva čuđenje i divljenje i koje je imalo tako dalekosežan utjecaj da ga se osjeti i danas na mnogim poljima kao što su umjetnost, znanost, filozofija, pravo, demokracija, medicina i još mnoge druge, od kojih bih posebno izdvojila pismenost i književnost čiji je utjecaj bio možda najširi i najdalakosežniji.

Od Sumerana preko Egipćana i Grka do nažalost, mračnog srednjeg vijeka kojim je dominiralo čitanje Božje riječi i njezino tumačenje i kojeg je okarakterizirao nedostatak pismenosti i bilo kakve slobode i demokratičnosti, a vjerojatno i nedostatak životne radosti, pa ipak i u to vrijeme nailazimo, pa čak i uz takvu minimalnu pismenost gdje se uglavnom prepisuju knjige vjerske tematike, pa čak i tu se uspjelo stvoriti, provući, preživjeti i sačuvati i kakvo trubadursko epsko djelo ljubavne, viteške ili neke druge tematike, koje je moralo biti pisano i čitano za nečije zadovoljstvo ili zabavu.

S kasnijim sve većim širenjem pismenosti, koje je poslije otkrića Guttenbergova tiskarskog stroja počelo brzo rasti, pa sve do 19. stoljeća kada je taj rast gotovo eksplozivan i prati nagli porast organiziranog obrazovanja i školovanja za sve pa čak i za žene, koje su bile tijekom povijesti uvijek posebno marginalizirane, događa se lančana reakcija koja uključuje pismenost, čitanje, znanje, napredak i poboljšanje života. A opet, poboljšanje kvalitete života,

što je posebno vidljivo u 20. i 21. stoljeću značilo je opet više vremena za slobodne aktivnosti poput čitanja.

Proučavajući fenomen čitanja kroz povijest i njegov razvoj vidljiva je pojava uvijek dva osnovna razloga za čitanje, čitanje kao rad (obvezno čitanje) i čitanje iz užitka.⁶

⁶ Manguel, Alberto. Povijest čitanja / Alberto Manguel ; [preveo s engleskog Živan Filippi]. Zagreb : Prometej, 2001. (Zagreb : Tiskara Puljko), 398 str. : ilustr. (Biblioteka Rara avis) i Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige. 2. prošireno i dopunjeno izd. Zagreb : Nakladni zavod Matice hrvatske, 2006., 847 str.: ilustr. Faks. (djelomice u bojama)

2.2. Vrste čitanja

Čitanje je moguće podijeliti u više kategorija, ovisno o autoru i struci koja se bavi fenomenom čitanja. Podjela može biti npr. prema stupnju sposobnosti čitanja i razumijevanja teksta, ili prema dobi sudionika čitanja, može biti sa psihološkog gledišta, ili sa fonetskog ili literarnog ili socijalnog može biti na nešto što zovemo tiho ili glasno čitanje i tako dalje.

Zgodan primjer jedne od vrsta čitanja je podjela koja je dosta popularna u engleskom govornom području i koja čitanje dijeli na četiri vrste: „... skimming, scanning, extensive and intensive reading“ gdje je „skimming“ način čitanja u kojem se tekst samo preleti vrlo brzo, samo da bi se dobila ideja o čemu se u tekstu radi, „scanning“ je način čitanja sličan „skimming“ načinu ali za cilj ima pronalaženje specifične informacije unutar teksta, „extensive reading“ se koristi za čitanje dugačkih tekstova koje čitamo iz zadovoljstva ili radi informacija, kao što su npr. romani, dok „intensive reading“ je ono što se događa kod čitanja kraćih tekstova kao što su članci u novinama i časopisima i isto podrazumijeva iščitavanje cijelog teksta kao i kod „extensive reading“ slučaja.⁷

U ovom radu više ću se usmjeriti na podjelu koju spominje više autora, a bavili su se čitalačkim navikama studenata i učenika. Riječ je o podjeli na ono što bismo mogli nazvali obveznim čitanjem ili čitanjem iz potrebe (čitanje sa svrhom i ciljem koji je nešto dalje od samog čitanja, a čitanje je alat ili vještina kojom se dolazi do tog cilja) te na čitanje koje je samodostatno i radi se čitanja radi, koje donosi jedno unutarnje zadovoljstvo i motivacija je sama po sebi (a sama vještina čitanja je skoro na nesvjesnoj razini), takvo čitanje možemo nazvati čitanje radi užitka ili slobodno čitanje.⁸

Terminologija koju koristim je moj prijevod sa engleskog jer zapravo nisam pronašla adekvatne termine niti definicije u hrvatskom, kako i u engleskom govornom području gdje također više autora koristi više različitih termina da bi opisali istu pojavu kao što su „required reading“ i „necessary reading“ kao termine za obvezno čitanje ili „voluntary reading“, „recreational reading“, „pleasure reading“ za čitanje radi užitka ili ono što mi ponekad nazivamo i čitanje u slobodno vrijeme, stoga sam osjećala da si mogu dati određenu slobodu u tumačenjima i korištenju terminologije.

⁷ <http://www.reference.com/motif/education/kinds-of-reading>

⁸ Richardson, Paul W.; Eccles Jacquelynne S. Rewards of reading: Toward the development of possible selves and identities. *International Journal of Educational Research* 46 (2007.), 341-356

Podjela na te dvije vrste čitanja ona je koja je najviše odgovarala kod proučavanja interesa korisnika za čitanje i više se povezuje sa čitalačkim navikama u korelaciji sa korištenjem knjižnica i tu su podjelu koristili autori koji su se bavili čitalačkim navikama studenata i učenika te ću takvu podjelu i detaljnije pojasniti.

Prvo je čitanje koje ima određenu svrhovitost i cilj, čitanje koje je ponekad težak rad koji treba savladati. Na primjer samo učenje čitanja, čitanje kojim se povećava razina pismenosti, čitanje kojim se uči i svladava gradivo u školi, kojim se povećava obrazovanje i znanje ili stječu nove vještine. Dakle velikim djelom čitanje koje se događa u prvom redu svjesno i koje zahtijeva određeni trud i napor. Često se naziva i obveznim čitanjem. Kod nas se u ponekim slučajevima to naziva i usmjereno čitanje najčešće u kontekstu školstva kao kod Marije Rušev u radu „Čitanje kao proces razumijevanja teksta“⁹

Druga vrsta čitanja koja se spominje je čitanje kao zabava, opuštanje, ono dobrovoljno čitanje koje nije nitko drugi od nas zahtijevao ili nam nametnuo, kod kojeg nije vidljiva neka određena svrha ili neki drugi krajnji cilj, osim samog užitka koje nam takvo čitanje donosi. Ponekad se takvo čitanje naziva i dobrovoljnim čitanjem.

Od naših najranijih dana u pismenim društvima čitanje je neizostavan dio života, a brojne studije nas uvjeravaju da je čitanje u direktnoj korelaciji sa socijalnim statusom pa i samom kvalitetom našeg života u takvom društvu.¹⁰

Posljednjih godina otkada su napravljene takve studije česte su kampanje u kojima se lobira i educira roditelje i upozorava na važnost čitanja djeci od njihovih najranijih dana. Sve to se radi sa svrhom i razlogom, jer na taj način već u najranijoj dobi se potiče čitanje djece, stječu se već tada navike čitanja, a o tome kako dobro će svladati vještinu čitanja, direktno ovisi djetetov uspjeh u školi, stupanj obrazovanja koje će postići, znanja koja će steći i koliko uspješni će biti u bilo čemu čime će se baviti u kasnijoj dobi ili kao odrasli. Na taj način se dovodi u indirektnu i direktnu vezu vještina čitanja sa kasnijim uspjehom u životu, ali isto tako brojne studije se bave i npr. utjecajem čitanja na zdravlje, posebno na zdravlje mozga¹¹, kao i sa utjecajem na razvoj identiteta, iako naravno čitalačke navike nisu jedini faktor koji utječe na sve spomenuto, već su samo jedan od više faktora.

⁹ „Čitanje kao proces razumijevanja teksta / Marija Rušev „Čitanje za školu i život“, 4.Simpozij učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika, Vodice 2012.“

¹⁰ Richardson, Paul W.; Eccles Jacquelynne S. Rewards of reading: Toward the development of possible selves and identities. *International Journal of Educational Research* 46 (2007.), 341-356

¹¹ Cunningham, Anne E.; Stanovich, Keith E. What Reading Does for the Mind. *Journal of Direct Instruction*, vol. 1, no. 2, str. 137-149

Kao što kažu Radonić i Stričević „Glasno čitanje djeci od najranije dobi potiče razvoj pismenosti, razvoj jezika, potiče ljubav prema čitanju, i obogaćuje odnos između roditelja i djece i pomaže u socio-emocionalnom sazrijevanju. Roditelji s pozitivnim stavom prema čitanju otvaraju mogućnost svojoj djeci za usvajanjem solidnog znanja čitanja i pisanja kroz usvajanje predčitačkih vještina, a to je način kako se djecu može potaknuti u razmišljanju i razumijevanju svijeta oko sebe, usvajanju društvenih vještina, poticanja u sposobnosti rješavanja životnih izazova.“¹²

Ono što se meni učinilo najzanimljivijim dijelom kod ove podjele na obvezno čitanje i na dobrovoljno čitanje je zapravo ta uvjetovana povezanost obje vrste čitanja i recipročan utjecaj koji te dvije vrste čitanja imaju jedna na drugu.

Iako se čini da su te dvije vrste čitanja jasno definirane one zapravo jedna drugu uvjetuju i utječu jedna na drugu. To se može objasniti preko nekoliko primjera. U najranijoj dječjoj dobi kada djetetu čita netko drugi imamo primjer da se dijete veseli tom čitanju iz različitih razloga kao što su navika (a djeca vole takve navike), druženje s onim koji mu čita, zanimljivost priče koja mu se čita, dok istovremeno čitačevo čitanje (roditelja ili neke druge osobe) ima jasan cilj i svrhu, upoznavanja djeteta sa knjigom i čitanjem, priprema djeteta za samostalno čitanje i učenje, a opet takvo čitanje može, ali i ne mora biti i na samo zadovoljstvo čitača. (Čitaču priča može, ali i ne mora biti zanimljiva, drago mu je da se druži s djetetom i zbog toga osjeća zadovoljstvo, ali istovremeno ga može iritirati čitanje naglas, pogotovo jer djeca vole često ponavljanje istih priča). U kasnijoj dobi kada dijete već samostalno čita ono što čita može mu isto tako istovremeno biti i nešto što ima obvezu napraviti (kao što su čitanje gradiva za školu ili lektire), ali mu može biti i zanimljivo samo po sebi jer mu je zanimljiva tematika pa će i u slobodno vrijeme možda čitati nešto iste tematike. Naravno tu su i obrnuti slučajevi gdje će obvezno gradivo biti ne zanimljivo, pa će se radije čitati nešto drugačije tematike i gdje će samo čitanje za zabavu poslužiti kao bijeg od obveznog čitanje ili neke druge životne situacije.

Kod studenata i odraslih koji čitaju obveznu literaturu, bilo da se radi o tekstovima ili knjigama koji su im na popisu literature na fakultetu ili o literaturi kojom svladavaju nove informacije o struci kojom se bave i uglavnom kada čitaju da bi nešto naučili, ne znači uvijek da i ne uživaju u tome što čitaju. Često će to ovisiti o osobnim interesima i motivaciji ali može

¹² Rođeni za čitanje : Promocija ranog glasnog čitanja djeci od najranije dobi. Marija Radonić; Ivanka Stričević. Paediatr. Croat. 2009; 53 (Supl 1): 7-11

ovisiti i npr. o tome kako je tekst napisan i je li zanimljiv. Najčešće će stupanj zadovoljstva koji osjećaju pri čitanju ovisiti o njihovom predznanju i nivou čitalačke sposobnosti i predznanju samog čitača.

S druge strane čitanje u slobodno vrijeme koje radimo da bi se zabavili, opustili, koje u nekim slučajevima služi kao bijeg o životnih problema ili iz nekog drugog sličnog razloga može biti iznimno poučno i korisno, iako se u njega nismo upustili radi stjecanja novih znanja ili da bi se informirali. Istovremeno, sva istraživanja pokazuju da je čitanje bilo koje vrste iznimno važno za kognitivno zdravlje mozga bez obzira u koju svrhu se radilo. Bitno je samo čitati.

Jedna od najzanimljivijih pojava kod čitanja je ona koja se naziva Matejev efekt – koji je posebno uočio i objasnio Stanovich i koji objašnjava da postoji recipročan odnos između količine materijala koje pojedinac čita i čitalačke sposobnosti tog istog pojedinca, takav gdje što se više čita to je sposobnost ili vještina čitanja veća i vodi prema više čitanja. Stanovich je to zgodno zaključio rečenicom „Bogati postaju bogatiji“¹³.

Njegovo istraživanje je dokazalo da djeca dobrih govornih vještina koja dobro čitaju i imaju razvijen vokabular će čitati više, naučiti više riječi te zbog toga još bolje čitati. Kod djece koja imaju oskudan vokabular, koja čitaju sporo i uz poteškoće, čitaju manje, te kao rezultat sporije razvijaju vokabular i usvajaju znanje, što ih dodatno ograničava u razvijanju vještine čitanja.¹⁴

Na istu stvar pozivaju se Eccles i Richardson u svom radu „Rewards of reading: Toward the development of possible selves and identities“ govoreći da su takva istraživanja važna za utvrđivanje recipročnih utjecaja koje samoinicijativno čitanje ima na čitalačke interese, čitalačku sposobnost i na obim čitanja. Čitanje je područje u kojem tinejdžeri mogu bezbrižno promišljati budućnost i steći predodžbu o sebi u kontekstu rada, romantičnih veza, avantura, rizika, uspjeha i neuspjeha, suočiti se sa diskriminacijom, iznaći načine preživljavanja u osobnim i socijalnim odnosima i sami utvrditi osobne vrijednosti i vjerovanja.¹⁵

¹³ Stanovich, K. E. (1986). Matthew effects in reading: Some consequences of individual differences in the acquisition of literacy, *Reading Research Quarterly*, 21, 36-407

¹⁴ ibidem

¹⁵ Richardson, Paul W.; Eccles Jacquelynne S. Rewards of reading: Toward the development of possible selves and identities. *International Journal of Educational Research* 46 (2007.), 341-356

2.3. Današnji čitatelj

Danas se puno toga promijenilo u svijetu knjige i čitanja, tehnologija je otišla toliko daleko da možemo čitati knjige na svojim mobilnim uređajima i možemo stvarati osobne elektroničke knjižnice pohranjene u oblacima i teško je predvidjeti što nas još čeka u budućnosti.

Upravo u današnje vrijeme, kada primjena svega spomenutog još nije sasvim i apsolutno prihvaćena od svakog pojedinca, iako takve mogućnosti postoje, sada je možda pravo vrijeme za propitivanje kako korisnik knjižnice, mladi student, zainteresirani čitatelj, koristi novu tehnologiju. Kako je primjenjuje u praksi, nalazi li je još uvijek samo zanimljivom, ali ne i primjenjivom u smislu da bi je koristio pri učenju i obveznom čitanju, a još i manje da bi čitao na novoj tehnologiji za zabavu ili je već sve isprobao i usvojio u dovoljnoj mjeri da mu je jednako ugodno čitati npr. knjigu i na računalu, mobitelu ili e-čitaču? U ovom radu pokušala sam i taj dio propitati, očekujući da će manji dio ispitanika potvrditi tu pretpostavku, dok će veći dio biti još u fazi da kod samog čitanja ipak preferira tradicionalni oblik čitanja.

Klasičan oblik tiskane knjige već je stoljećima u upotrebi i zapravo se nije mijenjao, a to je zato jer je praktičan i ugodan za čitanje, pogotovo za dobrovoljno čitanje. Pretpostavka je da će današnji čitatelj i dalje prednost davati klasičnom obliku knjige. ali kod mlađe populacije kao što su studenti, može se pretpostaviti da će „Matejev efekt“¹⁶ biti primjenjiv i za čitanje na novim medijima kao što vrijedi za klasični oblik čitanja. Navedeno je na tragu razmišljanja E. J. Simona koji je još 2001. godine zaključio da će studenti čitati na novome mediju ako im bude ponuđena literatura na novom mediju, odnosno ako ih se potiče da čitaju e-knjige, elektroničke članke, novine onda će ih i koristiti.¹⁷

¹⁶ Stanovich, K. E. (1986). Matthew effects in reading: Some consequences of individual differences in the acquisition of literacy, *Reading Research Quarterly*, 21, 36-407

¹⁷ Simon, Eric J. Electronic Textbooks: A Pilot Study of Student E-Reading Habits. *Future of print media Journal*, 2001

3. Čitateljske navike studenata –cilj, pretpostavke i metodika ankete

Svrha anketnog propitivanja je ispitati čitateljske navike studenata s obzirom na nekoliko faktora interesa kao što su što i koliko čitaju, samo obveznu literaturu ili nalaze vremena i za slobodno čitanje, čitaju li nešto na novim medijima tipa interneta ili e-čitača, kako koriste knjižnicu i pomoć knjižničara u kontekstu nalaženja i čitanja literature, prostora itd., koliko slobodnog vremena provode čitajući nešto za zabavu, a koliko slobodnog vremena će potrošiti na druge medije ili društvene mreže, koliko čitaju literaturu na drugim jezicima. Sve su to neki od elemenata kojima sam pokušala utvrditi njihove čitateljske navike u skladu s iskustvom u radu sa studentima kao korisnicima i sa očekivanim rezultatima.

Prije sastavljanja i provođenja same ankete vodila sam se pretpostavkama da današnji studenti nemaju puno slobodnog vremena i da većinu vremena provode na predavanjima, čitajući obveznu literaturu i učeći za ispite. Za očekivati je da su ovladali visokim stupnjem vještine čitanja s obzirom da se radi o studentima i da se u velikoj većini radi o naprednim čitateljima koji čitaju i za zabavu jer su korisnici knjižnice u kojoj provode puno vremena, te da se iako u knjižnici borave puno vremena i koriste njezin prostor većinom, ipak služe skriptama, a u manjoj mjeri knjižničnom građom. Pretpostavka je također da će se rijetko obratiti knjižničaru za pomoć pri pronalasku literature.¹⁸

Također se puno govori o korištenju društvenih mreža i Interneta te se vrlo često pretpostavlja da današnja mladež previše vremena provodi koristeći ih, u što osobno nisam nimalo uvjerena pa mi se činilo zanimljivo utvrditi stvarno vrijeme koje izdvajaju za takve aktivnosti. Te pretpostavke se temelje na osobnom iskustvu u radu sa studentima kao korisnicima knjižnice u kojoj radim, ali i na temelju ranijih ispitivanja provedenim u drugim sredinama i dostupnoj literaturi.

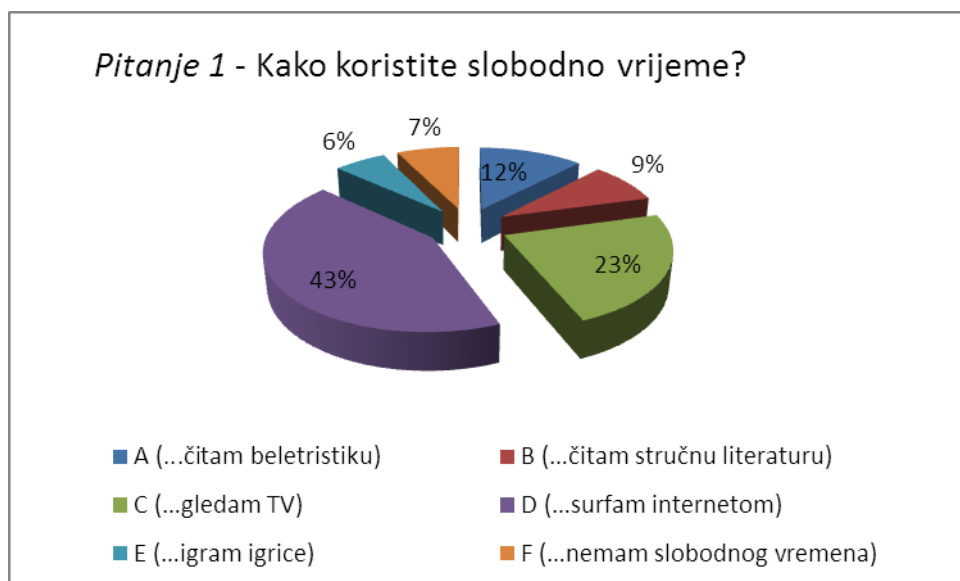
Anketa je provedena među 82 studenta, korisnika Nacionalne i sveučilišne knjižnice, koji uglavnom uče u prostoru Središnje informacijske službe i Referentne zbirke. U anketi su sudjelovale 44 studentice i 38 studenata, sa 18 fakulteta. Anketa je provedena tijekom rujna 2013. godine.

¹⁸ Erdamar, Gürcü Koc; Demirel, Hüsne. The library use habits of student teachers. World Conference on Educational Sciences 2009., str. 2233-2240 (available online at www.sciencedirect.com)

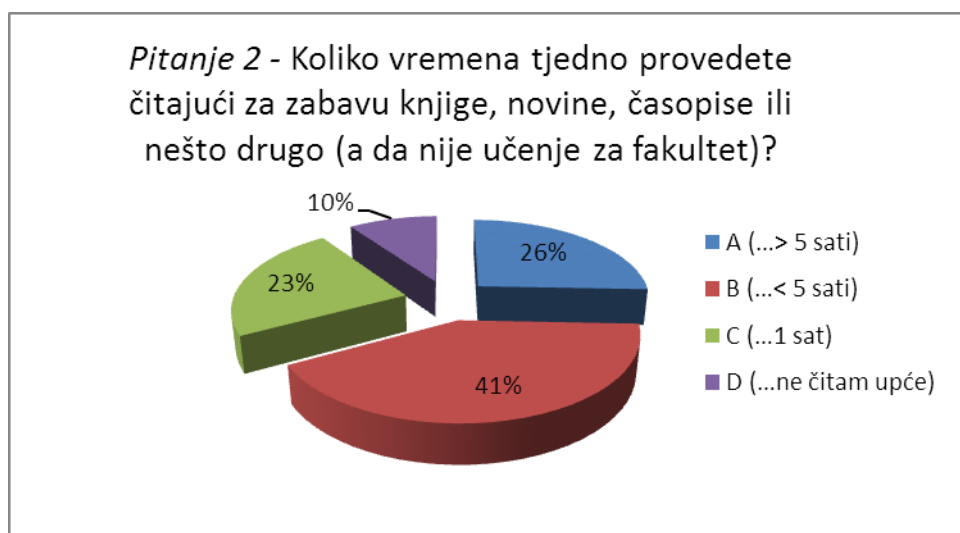
Popis fakulteta na kojima studiraju sudionici ankete u Zagrebu: Katoličko bogoslovni fakultet, Ekonomski fakultet, Zdravstveno veleučilište, Farmaceutsko-biokemijski fakultet, Medicinski fakultet, , Pravni fakultet, Građevinski fakultet, Stomatološki fakultet, Fakultet prometnih znanosti, Šumarski fakultet, Filozofski fakultet, Arhitektonski fakultet, Fakultet političkih znanosti, Prirodoslovno-matematički fakultet, Agronomski fakultet, Hrvatski studiji, Prehrambeno-biotehnološki fakultet, te jedan iz Karlovca Poslovno upravljanje – Veleučilište u Karlovcu.

Anketa je imala 13 pitanja, sa ponuđenim odgovorima u rasponu od A-F i sudionici su zamoljeni da zaokruže ono slovo koje se nalazi uz odgovor koji je najtočnije odgovarao na postavljeno pitanje.

3. 1. Rezultati ankete

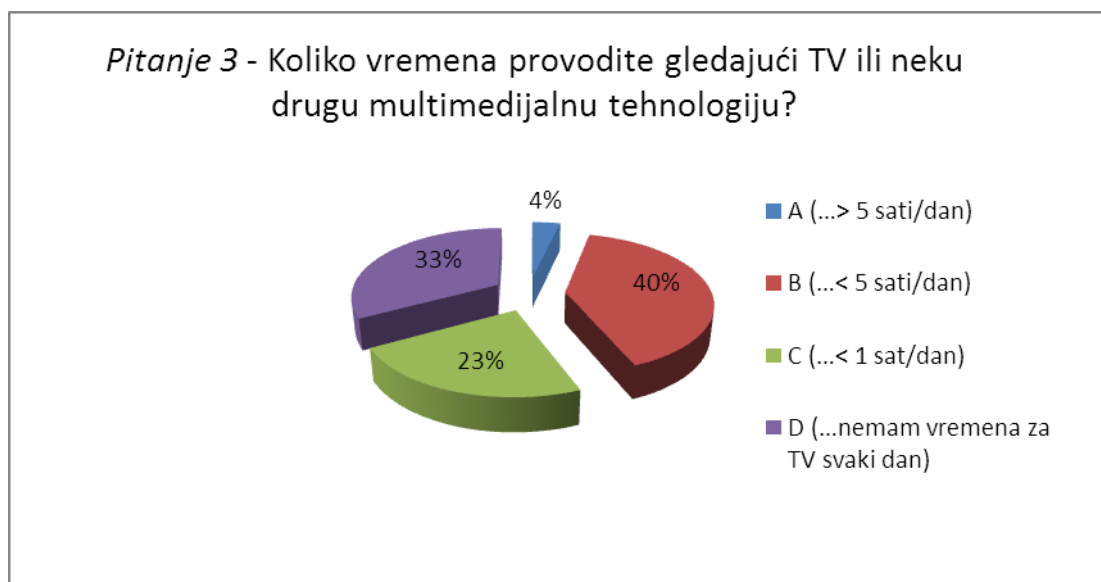


Na prvo pitanje, Kako koristite slobodno vrijeme najveći postotak 43% sudionika zaokružilo je odgovor D surfam internetom, te C gledam TV što je donekle bilo i potpuno u skladu s očekivanjima, na ponuđeni odgovor F nemam slobodnog vremena odgovorilo je 7% sudionika.



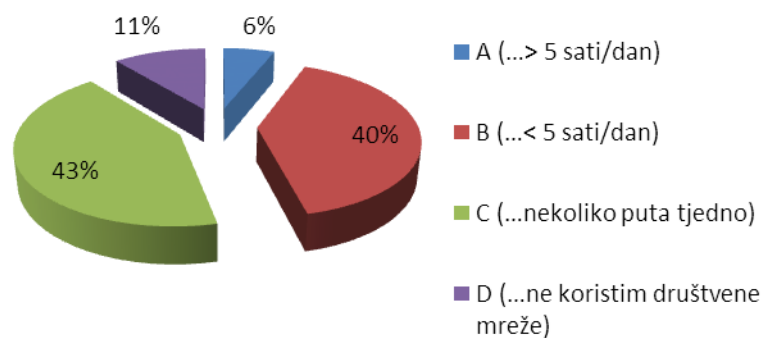
Na drugo pitanje: Koliko vremena tjedno provedete čitajući za zabavu knjige, novine, časopise ili nešto drugo 41% sudionika odgovorilo je da čita manje od 5 sati tjedno, a 10% da

ne čita uopće. Najzanimljivije je da je njih 26% odgovorilo da čita više od 5 sati tjedno. Pitanje je namjerno postavljeno na tjednoj bazi s očekivanjem da se slobodno vrijeme puno manje provodi čitajući nego npr. gledajući tv ili neku drugu multimediju što se i pokazalo kao točna pretpostavka što je dodatno dokazano 3. pitanjem.



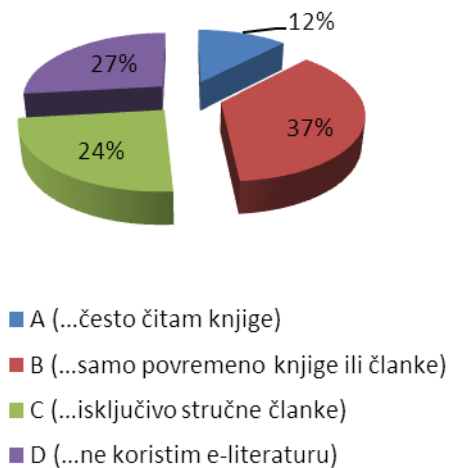
Samo 33% sudionika na pitanje koliko vremena provode gledajući tv na svakodnevnoj bazi odgovara da ne gleda tv svaki dan, a njih čak 4% gleda tv više od 5 sati dnevno, dok su svi ostali u skupni od 63% koja gleda tv između 1-5 sati svaki dan.

Pitanje 4 - Koliko vremena provodite na društvenim mrežama?



Na pitanje koliko vremena provode na društvenim mrežama najveći postotak sudionika njih 43% odgovara da društvene mreže koristi nekoliko puta tjedno, a čak 11% uopće ne koristi društvene mreže. 40% sudionika koristi društvene mreže svaki dan, a njih 6% je na društvenim mrežama više od 5 sati dnevno.

Pitanje 5 - Koliko koristite elektroničku literaturu?



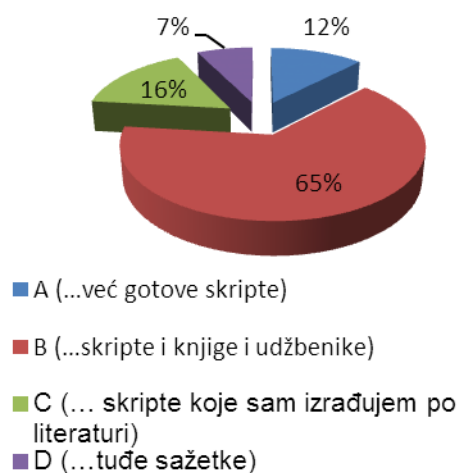
Na pitanje koliko koriste elektroničku literaturu namjerno su ponuđeni odgovori tipa e-knjiga i članaka kako ne bi bilo zabune oko toga što spada u elektroničku literaturu. Zanimljivo je da iako njih 27% se uopće ne koristi e-literaturom njih 63% zapravo koristi neki oblik e-literature što je više od očekivanog.

Pitanje 6 - Poznajete li elektroničke čitače?



Na pitanje br. 6 o elektroničkim čitačima čak 18% odgovara da nije čulo za njih, samo 5% da ga i sami posjeduju, dok su ostali upoznati s tim i njih 37% bi ih koristilo, dok čak 40% ne bi koristilo e-čitače.

Pitanje 7 - Kod učenja koristim...



Na pitanje kakvu vrstu literature koriste za učenje čak 65% ih koristi skripte i udžbenike, 12% nabavlja gotove skripte po kojima uči, 16% ih samo izrađuje dok ih 7% koristi tuđe sažetke. Skripte su do danas ostale najpopularnije sredstvo učenja, što je bilo i očekivano.

Pitanje 8 - Knjižnicu koristite...



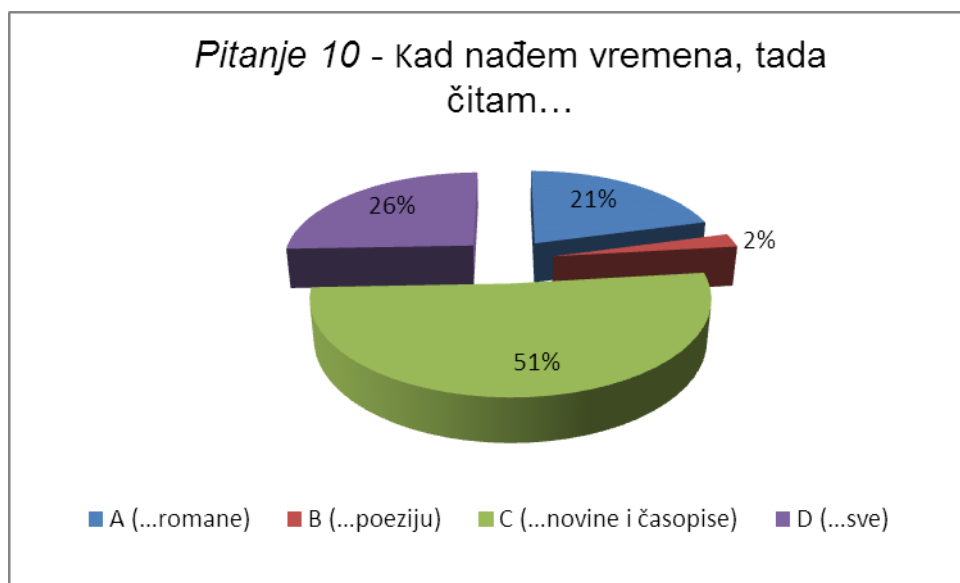
Na 8. pitanje o načinu služenja knjižnicom čak 27% odgovara da knjižnicu koriste isključivo kao prostor, što je u potpunosti sukladno i s istraživanjima koja su radili i drugi¹⁹, dok samo 7% često koristi knjižničnu građu, 16% povremeno koristi knjižničnu građu, a vrlo velikih 50% rijetko koristi knjižničnu građu.

Pitanje 9 - Kada čitam, čitam...



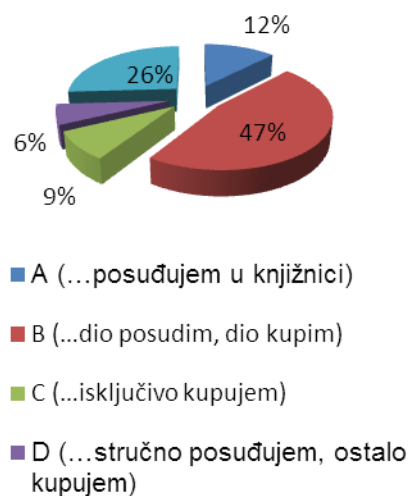
Na 9. pitanje o tome što čitaju velika većina njih čak 60% odgovara da čita uz obveznu literaturu i iz zadovoljstva, a 19% to radi redovito, dok samo 21% čita samo obveznu literaturu.

¹⁹ Erdamar, Gürcü Koc; Demirel, Hüsne. The library use habits of student teachers. World Conference on Educational Sciences 2009., str. 2233-2240 (available online at www.sciencedirect.com)



Na 10. pitanje čak 51% studenata tvrdi da čitaju novine i časopise, dok samo 2% čita poeziju, a 21% čita romane, a njih 26% nema preferencija i čitaju sve. Zanimljivo bi bilo ispitati nekom drugom prilikom u kojoj mjeru se te novine i časopisi čitaju u tiskanom, a u kojoj u elektroničkom obliku.

Pitanje 11 - Literaturu za fakultet ili za čitanje...



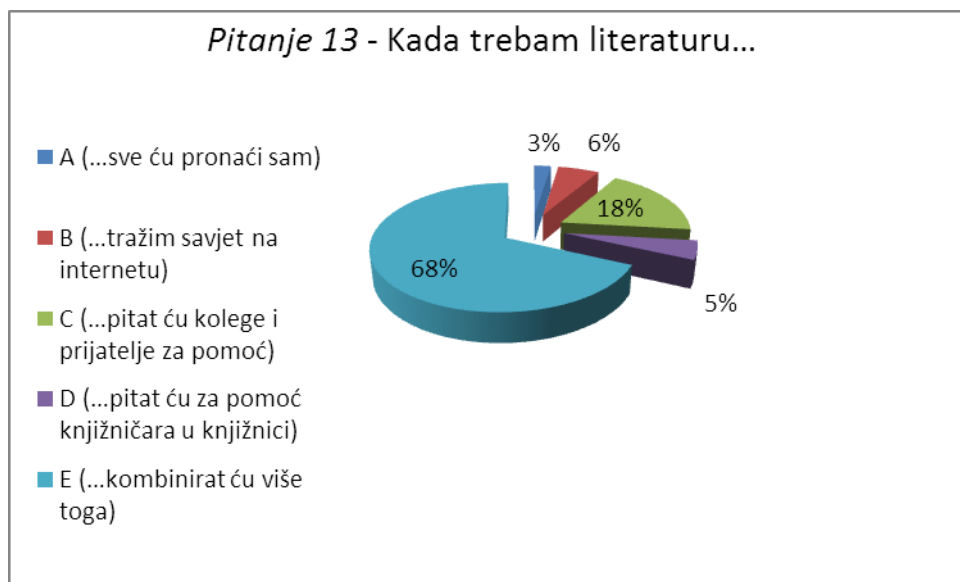
Na pitanje 11. o tome kako dolaze do literature koja im je potrebna za fakultet najveći dio posuđuje ili kupuje njih 47%, što se može objasniti time da usprkos lošoj općoj financijskoj situaciji dio literature su prisiljeni kupiti jer poneki profesori na tome inzistiraju, dio ih kupuje jer je drugačije ne mogu nabaviti, a dio ih kupuje knjige jer su im osnovno pomagalo bez kojeg je nemoguće završiti fakultet (npr. anatomski atlas za studente medicine ili slično). Zanimljivo je da ih ima čak 9% koji izjavljuju da isključivo kupuju literaturu, dok njih 6% posuđuje stručnu, a ostalo kupuje.

Pitanje 12 - Literaturu na stranim jezicima...



Na 12. pitanje o literaturi na stranim jezicima njih 49% izjavljuje da ju čita samo kad mora, a samo 12% čita i obveznu literaturu i onu slobodnog izbora. Što je pokazatelj da je

vjerojatno da samo oni se osjećaju dovoljno ugodno sa stranim jezikom kojeg znaju da bi im bio užitak nešto čitati, dok čak 17% njih to potpuno izbjegava također vjerojatno zbog nedostatka znanja jezika, a njih 22% je često koristi i čita.



Pitanje 13. možda najzanimljivije pitanje za knjižničara je pitanje vezano uz način dolaska do literature gdje njih čak 68% odgovara da kombinira više pristupa, njih samo 5% će tražiti pomoć od knjižničara, što je u skladu sa prijašnjim istraživanjima i predrasudama koje su vrlo česte kod studenata u odnosu na knjižničare, njih 18% će se za pomoć obratiti kolegama, a zabrinjavajućih 6% traži savjet samo na Internetu, iako je to manji postotak od očekivanog.

3. 2. Analiza dobivenih rezultata ankete

Budući da se u radu polazi od pretpostavke da većina studenata nema puno vremena za slobodno čitanje, ali da ga dio njih ipak uspijeva pronaći, rezultati koji proizlaze iz ankete govore u prilog tomu da njih samo 10% ne čita uopće dok svi ostali ipak čitaju i u slobodno vrijeme. Dakle, usprkos nedostatku vremena, studenti su u većini dobri čitatelji i dio svog slobodnog vremena provode u slobodnom čitanju, bez obzira o kojem je obimu riječ. Valja uzeti u obzir da je 7% studenata izjavilo da slobodnog vremena uopće nema, što se podudara s 10% ispitanika koji uopće ne čitaju.

Pretpostavka se pokazala opravdanom i u kontekstu multimedijalnog okruženja u kome su odrasli današnji studenti. Veći dio svog slobodnog vremena (višesatnog), provode, naime, pred televizorom ili na internetu; pobjeda između sada već pomalo povijesne bitke između knjige i televizora pripala je potonjem. Iznenadujuća je, ali ugodna činjenica da veliki broj ispitanika, ipak, čita.

Vrijeme provedeno na društvenim mrežama manje je od očekivanog. Manje od polovice ispitanika koristi društvene mreže svakodnevno, a 11 % ih uopće ne koristi. 63 % koristi stručnu literaturu u elektroničkom obliku (što je dobro), a još su podijeljena mišljenja o tome jesu li za ili protiv čitanja za zabavu na novim medijima (samo 5 % svojevolumeno koristi neku vrstu e-čitača, knjigu u elektroničkom obliku, dok ih čak 40 % izjavljuje da ih ne želi koristiti). U velikoj većini su studenti koji prednost daju skriptama, a manje ih uči iz knjiga. Uz obveznu literaturu, 60 % ispitanika čitat će i nešto za zadovoljstvo, a čak 19% to radi redovito. U velikoj većini su studenti koji izbjegavaju čitati na stranom jeziku.

Poražavajuća je činjenica da bi samo 5 % ispitanika potražilo pomoć knjižničara pri pronalasku literature.

4. Zaključak

Predodžba o iskustvu i navikama čitanja mijenjala se kroz povijest. Proučavajući fenomen čitanja kroz povijest i njegov razvoj vidljiva je pojava uvijek dvaju osnovnih razloga za čitanje - čitanje kao rad (obvezno čitanje) i čitanje iz užitka.

Riječ je o podjeli na ono što bismo mogli nazvati obveznim čitanjem ili čitanjem iz potrebe (čitanje sa svrhom i ciljem, a čitanje je alat ili vještina kojom se dolazi do tog cilja) te na čitanje koje je samodostatno i prakticira se čitanja radi, te donosi unutarnje zadovoljstvo i motivacija je sama po sebi (sama vještina čitanja je skoro na nesvjesnoj razini), takvo čitanje možemo nazvati čitanjem radi užitka ili slobodno čitanje.

Mnoga ispitivanja su pokazala da djeca koja dosegnu visoku razinu čitateljske vještine, tu razinu dosežu jer čitaju iz užitka više nego djeca koja ne uživaju u čitanju. Posljedično je da su djeca koja više čitaju uspješnija u školi pa se i upisuju na fakultete na kojima su što više čitaju to uspješnija.

U nekoliko istraživanja provedenima među studentima i odraslima uočena je korelacija između čitalačkih navika, vještine čitanja i toga što sudionici čitaju u slobodno vrijeme sa rezultatima koje postižu na fakultetu.²⁰ Svi relevantni znanstveni radovi pozivaju se na već ranije potvrđenu tezu da su dobri čitatelji i uspješni studenti, a da su takvima postali jer čitaju i iz osobnog zadovoljstva. Takva istraživanja su vrlo važna jer ukazuju na važnost koje čitanje ima na sveukupnu uspješnost čovjeka kao individue .

Što se tiče čitalačkih navika u korelaciji sa novim medijima, već davno je televizija odnijela prevagu nad čitanjem, ali se čitanje i dalje pokazuje kao popularno, a u posljednje vrijeme ponekad se dogodilo da je neka knjiga u velikoj mjeri utjecala i na televiziju. Fenomeni poput *Harry Pottera*, *Sumraka* ili *Igre prijestolja*, još su uvijek u manjini, ali su poneke potakli i da nešto pročitaju.

Kod naših studenata, uza svu popularnost novih medija, ipak se još uvijek radije čitaju tiskane knjige dok je čitanje na novim medijima u porastu i vjerojatno će ovisiti o ponudi u

²⁰ Datta, Saroj; MacDonald-Ross, Michael. Reading Skills and Reading Habits: a study of new Open University under graduate reservees. Open Learning, vol. 17, no. 1, 2002., str. 69-88

kojoj mjeri će se čitati na njima u budućnosti (fenomen knjige koja je popularnost stekla prvotno kao e-knjiga prije nego što se pojavila u tiskanom obliku).

Bez obzira čitamo li obveznu literaturu ili za osobno zadovoljstvo bitno je čitati bez obzira na kojem mediju. Brojna istraživanja pokazala su, naime, da čitanjem utječemo na porast inteligencije, a ona utječe na intenzitet zadovoljstva pri čitanju na način da što više čitamo više uživamo u procesu čitanja.

5. Literatura

Stanovich, K. E. (1986). *Matthew effects in reading: Some consequences of individual differences in the acquisition of literacy*, Reading Research Quarterly, 21, 36-407

Stipčević, Aleksandar. *Sudbina knjige*. Lokve : Naklada Benja, 2000., VI, 412 str.: ilustr.

Rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža: Školska knjiga, 2000.

Manguel, Alberto. *Povijest čitanja* / Alberto Manguel ; [preveo s engleskog Živan Filipi]. Zagreb : Prometej, 2001. (Zagreb : Tiskara Puljko), 398 str. : ilustr. (Biblioteka Rara avis)

Simon, Eric J. *Electronic Textbooks: A Pilot Study of Student E-Reading Habits*. Future of print media Journal, 2001., str. 1-5 (<http://www.futureprint.kent.edu/articles/simon01.htm>)

Cunningham, Anne E.; Stanovich, Keith E. What Reading Does for the Mind. Journal of Direct Instruction, vol. 1, no. 2, str. 137-149

Datta, Saroj; MacDonald-Ross, Michael. *Reading Skills and Reading Habits: a study of new Open University undergraduate reservees*. Open Learning, vol. 17, no. 1, 2002., str. 69-88

Hrvatski enciklopedijski rječnik / [Vladimir Anić ... et.al]. Zagreb: Novi Liber, 2002., XLV, 1583 str. : faks

Ramírez Leyva, Elsa Margarita. *The impact of the Internet on the reading and information practices of a university student community: the case of UNAM*. The New Review of Libraries and Lifelong Learning, 2003., str. 137-157

Anić, V. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber, 2003.

Schutte, Nicola S.; Malouff, John M. *University student reading preferences in relation to the big five personality dimensions*. Reading Psychology, 25, 2004., str. 273-295

Stipčević, A. *Socijalna povijest knjige u Hrvata*. Zagreb: Školska knjiga, 2004-2008. Knj. 1: Srednji vijek: (od prvih početaka do glagoljskog prvotiska), 2004.

Stipčević, A. *Socijalna povijest knjige u Hrvata*. Zagreb: Školska knjiga, 2004-2008. Knj. 3: Od početka hrvatskog narodnog preporoda do danas, 2008.

Stipčević, Aleksandar. *Povijest knjige*. 2. prošireno i dopunjeno izd. Zagreb : Nakladni zavod Matice hrvatske, 2006., 847 str.: ilustr. Faks. (djelomice u bojama)

Richardson, Paul W.; Eccles Jacquelynne S. *Rewards of reading: Toward the development of possible selves and identities*. International Journal of Educational Research 46 (2007.), 341-356

Erdamar, Gürcü Koc; Demirel, Hüsne. *The library use habits of student teachers*. World Conference on Educational Sciences 2009., str. 2233-2240 (available online at www.sciencedirect.com)

Usó-Juan, Esther; Ruiz-Madrid, M^aNoelia. *Reading Printed versus Online texts. A Study of EFL Learners Strategic Reading Behavior*. International Journal of English Studies., vol. 9 (2), 2009., str. 59-79

Rođeni za čitanje : Promocija ranog glasnog čitanja djeci od najranije dobi. Marija Radonić; Ivanka Stričević. Paediatrica Croatica 2009; 53 (Supl 1): 7-11

Stipanov, Josip. *Knjižnica i društvo : od potrebe do mogućnosti*. Zagreb : Školska knjiga, 2010.

Horvat, A., Živković, D. *Između javnosti i privatnosti: knjižnice u vremenu e-knjige*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2012., 190 str.

6. Prilog

ANKETA

Spol M Ž

Fakultet _____

1. U slobodno vrijeme

- A čitam beletristiku
- B čitam stručnu literaturu
- C gledam TV
- D surfam Internetom
- E igram igrice
- F nemam slobodnog vremena

2. Koliko vremena tjedno provedete čitajući za zabavu knjige, novine, časopise ili bilo što drugo (a da nije učenje za fakultet)?

- A 5 i više sati
- B manje od 5 sati
- C 1 sat
- D ne čitam uopće

3. Koliko vremena provodite gledajući TV ili neku drugu multimedijalnu tehnologiju?

- A više od 5 sati na dan
- B manje od 5 sati na dan
- C manje od 1 sata na dan
- D nemam vremena za TV svaki dan

4. Koliko vremena provodite na društvenim mrežama?

- A više od 5 sati dnevno
- B 1-5 sati dnevno
- C nekoliko puta tjedno
- D ne koristim društvene mreže

5. Koliko koristite elektroničku literaturu?

- A često čitam elektroničke knjige
- B samo povremeno čitam e- knjige ili članke
- C isključivo stručne članke
- D ne koristim elektroničku literaturu

6. Da li poznajete elektroničke čitače?

- A da i sam posjedujem elektronički čitač knjiga (Kindl, neki iz cybook opusa ili neki drugi)
- B ne ali sam čuo za to i koristio bih
- C da čuo sam za njih ali ne bih to koristio
- D nisam čuo za elektroničke čitače

7. Kod učenja:

- A koristim već gotove skripte
- B koristim i skripte i knjige i udžbenike
- C sam izrađujem skripte prema literaturi
- D koristim sažetke koje je netko drugi napravio

8. Knjižnicu koristite:

- A često koristim knjižničnu građu
- B povremeno koristim knjižničnu građu
- C koristim uglavnom svoju literaturu i samo ponekad knjižničnu
- D nikada ne koristim knjižničnu građu već samo kao mjesto za učenje i druženje

9. Kada čitam:

- A čitam samo ono što moram za Fakultet
- B čitam obveznu literaturu ali nađem vremena i za nešto izvan toga
- C volim čitati i redovito čitam iz zadovoljstva

10. Ako uspijem naći vremena za čitanje:

- A čitam romane
- B čitam poeziju
- C čitam dnevne novine ili časopise
- D čitam sve navedeno

11. Literaturu za fakultet ili za čitanje

- A posuđujem u knjižnicama
- B dio posuđujem, dio kupujem
- C isključivo kupujem
- D stručnu posuđujem, ostalo kupujem
- E koristim samo fotokopije

12. Literaturu na stranim jezicima:

- A u potpunosti izbjegavam
- B čitam samo kad moram
- C često koristim i čitam
- D jako često čitam i za fakultet i iz
vlastitog zadovoljstva

13. Kada mi je potrebna literatura:

- A sve ću pronaći sam
- B potražiti ću savjet na Internetu
- C pitat ću kolege i prijatelje za pomoć
- D pitat ću za pomoć knjižničara u knjižnici
- E kombinirat ću više toga